

Nòmades contra sedentaris

Obligats per les guerres, per la necessitat o pel simple gust de conèixer món, els humans ens movem. El nomadisme defineix l'època postindustrial. La globalització tendeix a convertir grans grups de professionals en nous zíngars que en comptes de carretes usen l'avió i es desarrelen. Hi ha qui us dirà (com el gran Voltaire, poca broma!) que viatjar massa tan sols ensenya que la gent és igual a tot arreu, i que, a la fi, el millor és conrear el jardinet (el de casa nostra, preferentment!). Viatjar serveix només per saber que a tot arreu beuen coca-cola i mengen pizza? Canviem de vida (i de lloc) simplement perquè no podem canviar de món? El debat és vell com el mite d'Ícar: arrels o ales.

Reportatge de Ramon Alcoberro

Cada cop més gent s'està movent, coordinadament o no, al planeta Terra. Sigui per simple curiositat (vacances) o per absoluta necessitat (guerres), la nova transhumància, voluntària o obligada, defineix el present i esdevé la nova obsessió de polítics i de demògrafs. L'Organització Mundial del Turisme ha pronosticat recentment que per al 2020 el nombre de turistes internacionals arribarà als 1.400 milions de persones anuals, en la perspectiva que siguin uns 1.800 milions per al 2030. Si als turistes, que són nòmades voluntaris i passablement feliços, hi sumem el nombre creixent d'immigrants involuntaris i infeliços (refugiats, exiliats...), veurem que el segle XXI s'està caracteritzant per una perpètua inestabilitat de les poblacions. Segons ACNUR, l'any 2015 es va superar el nombre de 20.000.000 refugiats arreu del món, als quals cal sumar uns 60 milions de desplaçats interns, provocats per guerres diverses o per la més pura misèria.

Afegiu-hi, si us plau, que els canvis tecnològics previsibles a l'època

d'internet significaran que entre un 3% i un 5% de la població europea haurà de canviar de residència en els propers deu anys com a conseqüència de les deslocalitzacions industrials i de l'atur. Europa, continent que al segle passat es caracteritzava per una gran estabilitat de la població, s'ha convertit en els darrers anys en la regió migratòria més gran del món, i supera de llarg els Estats Units. Les noves migracions, però, tenen conseqüències greus i difícils d'evitar. Posen en crisi el respecte als drets humans, produeixen un augment de la xenofòbia arreu i porten al creixement de la dreta més extrema. Moviments com el *Brexit* i el desprestigi actual de la Unió Europea són inseparables de l'onada de transhumància que caracteritza el moment present.

La primera tria cultural

Optar entre ser nòmada o sedentari va ser la primera tria radical de la història de la humanitat. Al segle XIX, Marx va escriure que la història dels humans era la història de la lluita de classes. Però anava errat; molts milers d'anys abans, Caín,

el pastor nòmada, matà Abel, el pagès sedentari, i així començà la discòrdia al món segons la Bíblia. El sedentarisme fou la primera revolució de la humanitat. Deu mil anys enrere (a inicis del que els científics anomenen l'holocè) el pas a l'agricultura va desestabilitzar les societats humanes, tradicionalment nòmades. Gràcies al nomadisme s'havia poblat el planeta i la humanitat havia pogut sobreviure a glaciacions, fams i maltempades diverses.

Els nòmades, caçadors i recol·lectors, no tan sols representen el nostre origen i el passat més llunyà. També han tingut la sort de caure simpàtics als antropòlegs. Segons la bibliografia dominant són gent pacífica que quan es barallen amb la del seu grup, senzillament recullen les tendes i els ramats per buscar-se la vida en algun altre indret. Els pagesos, en canvi, són gent estable, d'horitzó reduït, i tendeixen a defensar el seu tros particular amb violència. Sedentarisme i propietat privada històricament van de bracet. Les guerres primitives estan quasi sempre vinculades al control dels regadius. En un context de sedenta-

→

NÒMADES VOLUNTARIS

I INVOLUNTARIS. A dalt, arribada al port de Gandia del creuer en commemoració del 5è centenari de sant Francesc de Borja. A sota, un grup de refugiats passa d'Itàlia a França.

→ risme, els problemes de fronteres i les pugnes internes (de classe o ètniques) tendeixen a enquistar-se. Encara avui, quan gràcies a la cultura en les societats sedentàries és més fàcil morir de suïcidi que per assassinat, la ciutat continua essent percebuda com un entorn violent i insegur. Tot i que els guerrers més mítics de la història (Àtila o Genghis Khan) han estat nòmades, el nomadisme ha continuat beneficiant-se de l'estereotip rousseauià del "bon salvatge", per oposició al sedentari sofisticat, pagès o urbà.

Algunes diferències

En els darrers tres o quatre mil anys, la civilització ha estat una conseqüència del sedentarisme o, el que és el mateix, de la ciutat. El sedentari aconseguix que l'entorn s'adeqüi a les seves necessitats; un nòmada, en canvi, no té altre remei que adaptar-s'hi en un entorn sovint feréstec. El nòmada viatja amb la mínima impedimenta i no pot transportar cap biblioteca. Són gent de tot o res. En canvi, la vida sedentària produeix una complexitat intel·lectual més gran i fins i tot jurídica. Fou a l'antiga Grècia on per primer cop es demostraren els avantatges del sedentarisme, en oposició als perses, que eren bàsicament nòmades. La deessa llatina de l'agricultura, Ceres (d'on prové *cereal*), fou també la protectora de la fecunditat, de les llindes dels camps i de les fronteres. Al segle XVIII, Kant no va sortir mai més de vint quilòmetres lluny de Königsberg.

En el context sedentari i urbà, els grups nòmades tradicionals (jueus, gitanos...) sempre han estat vistos com potencialment perillosos. Tradicionalment, l'arrelament en el poble o el barri permetia teixir unes xarxes de solidaritat, útils particularment en les maltempades. Com Abel, als sedentaris ens costa tolerar que els ramats de Caïn vinguin a fer malbé les collites i a amenaçar la nostra seguretat. Des del punt de vista del sedentari, en el nomadisme hi ha –a més– alguna cosa d'animalitat. Els nòmades i els seus ramats caminen i

s'han de moure, per pura supervivència. La vida sedentària, en canvi, ens protegeix de l'imprevist i ens ofereix unes fronteres que són el símbol i el model de la seguretat. Un sedentari aprèn ràpidament l'art de la col·laboració (que es diu política), mentre que el nòmada és individualista i orgullós de ser-ho. El nòmada ha de ser, a més, un optimista; convençut que trobarà coses noves i bones allí on el vent el porti. Des del punt de vista del nomadisme, l'enyor és, simplement un error que impedeix gaudir de les novetats del camí.

Els nous nòmades

Però les circumstàncies estan canviant i el món d'internet va contra el sedentarisme. Les fronteres rebel·len la seva impotència per evitar els canvis imposats per la globalització, que afecta la vida diària de la gent tant o més que les mercaderies. Dos grups radicalment diversos –les noves elits econòmiques i els marginats del món– estan fent ara mateix i a marxes forçades un procés de retorn al nomadisme, tot i que per motius ben diversos. En un món bàsica-

ment urbà, per ser nòmada cal ser molt ric o molt pobre.

El neonomadisme de classe alta socialment admès i integrat està l'abast de ben poca gent i té quelcom d'aristocràtic. Els neonòmades globals són pocs en nombre però manen molt. Un neonòmada no té res a veure amb el marginal que es movia per deserts amb camells i cabres. Si ets ric, cossos, propietats, diners i idees passen les fronteres sense cap dificultat. Els nous nòmades disposen d'un idioma internacional (l'anglès), unes xarxes d'avions que els comuniquen amb precisió matemàtica i també uns interessos coincidents (guanyar diners) tant si viuen a Qatar, a Honk Kong o a Miami. La mobilitat del capital no seria possible sense la dels seus representants. Els míseros caravanserralls nòmades d'ahir avui són hotels de cinc estrelles. Ara la característica bàsica del nou nòmada és el coneixement i la seva capacitat de decisió sobre la vida dels altres que, vivint localment, no disposen de la perspectiva global, tot i que la pateixin en la seva pròpia carn.

EFE

La primatòloga britànica Jane Goodall, que reconeix que viatja arreu del món tres-cents dies cada any, podria simbolitzar el paradigma del neonomadisme. Però tot té la seva cara lletja. Recentment (abril del 2015), Booking, líder mundial a l'hora d'oferir allotjaments per a viatges de negocis, va publicar una enquesta a 4.500 persones que viatgen per feina a vuit països diferents. El resultat és que el 93% dels enquestats afirmen que viuen situacions d'estrès cròniques. Desarrelar-se i moure's pel món sense traves (ni familiars, ni lingüístiques) constitueix un valor afegit per a empresaris, programadors informàtics i quadres empresarials, que monetitzen la seva capacitat de moviment i, de passada, aconseguen un tracte favorable d'Hisenda, amb totes les de la llei. Però els resultats emocionals són devastadors.

No oblidem, però, que existeix també un nomadisme dels de baix. Si ets pobre, viure com un nòmada resulta una mica més complicat d'aconseguir, perquè hi ha poques coses tan cares com pagar-se la pobresa. Però sobreviure en el nomadisme, mig amagat als marges de les carreteres i les grans ciutats globals, tampoc no sembla tan difícil. Als Estats Units hi ha uns dotze milions d'il·legals sense papers, però uns 30.000 nord-americans blancs (sovint d'origen irlandès) i més de 100.000 negres es consideren a si mateixos "travelers", viatgers de fortuna, desarrelats. Cal afegir a això el nou nomadisme dels joves universitaris que es troben sense feina a casa o s'afarten de fer de cambriers a l'estiu. Uns 30.000 joves universitaris espanyols han marxat a l'estranger durant els anys de la crisi.

Altres neonomades pobres, els fugitius de les guerres, de Síria, del Sudan del Sud o d'Eritrea, no deixen de ser víctimes d'una paradoxa. Voldrien deixar de ser-ho i arrelar en una nova terra, però tot indica que el destí els condemnarà per dècades a ser gent amb una vida trençada. Sempre es podrà dir (i fa modern dir-ho) que "cal abandonar la superstició del lloc", en frase del filòsof francès Levinas i llançar-se al camí. Però sense calés és més fàcil dir-ho que fer-ho.

Arrelament i nomadisme

Per saber si sou neonomades o sedentaris, només cal respondre una pregunta molt senzilla: si perdéssiu la feina, us

hauríeu de deslocalitzar per mantenir el vostre nivell de vida? Un dels problemes de les ciutats al segle XXI consisteix a atreure els nous nòmades per mirar de sedentaritzar-los, ni que sigui provisionalment. Les feines sedentàries responen, però, a la demanda de territoris locals i cada cap el seu horitzó professional és més baix. Un professor de Dret Constitucional espanyol o de filologia catalana, un paleta o un flequer difícilment poden ser deslocalitzats. Tenen, a més, els seus costums ben establerts i saben on és el bar (o el teatre) de tota la vida. Mancats d'aquests punts de referència estan més perduts que l'ocell que abandona la gàbia.

Una existència neonomada resulta difícil d'estabilitzar. Per definició les noves tecnologies són cada cop menys duradores i més circumstancials. La inestabilitat professional lligada a la deslocalització va unida a salaris més alts, però té un alt cost psicològic, sobretot en termes d'ansietat. Per ser nòmada (com per ser pirata informàtic), res millor que ser jove i tenir bona salut. El nòmada difícilment arriba a vell, tot i que en això també cal establir matisos. El nòmada de classe alta té poca o no té cap competència, és brillant i envejat; en poc temps pot guanyar molts diners, tot i que la seva vida li exigeix unes despeses considerables.

El nòmada que arriba en llanxa a les costes de Grècia o de Sicília és vist, en canvi, com un perill per als sedentaris. El cercle viciós entre immigració, pobresa i conflicte identitari és un sudoku impossible de resoldre. La imparable mobilitat en l'espai determina ara mateix uns canvis econòmics i culturals que per ara no se sap com encarar. A més immigració, més crisi de la construcció de la vella Europa; més nomadisme i més pressió immigratòria de la gent del sud s'identifica amb salaris més baixos i menys serveis socials. Les migracions mundials no s'aturaran al llarg del nostre segle i no tenim eines conceptuals per entendre què significarà, fins i tot des del punt de vista de la lleialtat política, aquest nomadisme de la globalització. Nacionalisme i postnacionalisme s'hauran de repensar a partir de la nova "lluita de classes" entre els neonomades de la globalització i els sedentaris del vell món tradicional. El resultat d'aquesta lluita global marcarà la política mundial en els propers decennis. ●